

Muyassarxon KARIMOVA,
“KOKAND UNIVERSITY” Andijon filiali dotsenti
E-mail: karimova@gmail.com

ADPI dotsenti, f.f.d.(PhD) O‘. Muxtorov taqrizi asosida

EFFECTIVE USE OF INTERACTIVE METHODS IN TEACHING SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES

Annotation

This article provides a philosophical analysis of the features of the effective use of interactive methods in teaching social sciences and humanities. Interactive teaching methods are an important tool for the implementation of interactive learning. It has been scientifically studied that interactive teaching methods not only form activity, creativity, independence in the process of assimilation of information by students in teaching social studies, but also contribute to the full realization of learning goals. Thanks to the teacher's ability to effectively apply interactive teaching methods with pedagogical skill in the educational process, he not only develops the abilities and forms independent thinking of students, but also awakens a sense of love for the Motherland.

Keywords: human dignity, justice, national economy, patriotism, social studies, group work, project, interactive learning, continuing education.

ЭФФЕКТИВНОЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ В ОБУЧЕНИИ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫМ НАУКАМ

Аннотация

В данной статье дан философский анализ особенностей эффективного использования интерактивных методов в преподавании социально-гуманитарных наук. Важным инструментом реализации интерактивного обучения являются интерактивные методы обучения. Научно исследовано, что интерактивные методы обучения не только формируют активность, креативность, самостоятельность в процессе усвоения учащимися информации при обучении общественнонаучно, но и способствуют полноценной реализации целей обучения. Благодаря способности педагога эффективно применять интерактивные методы обучения с педагогическим мастерством в образовательном процессе, он не только развивает способности и формирует самостоятельное мышление учащихся, но и пробуждает чувство любви к Родине.

Ключевые слова: человеческое достоинство, справедливость, народное хозяйство, патриотизм, общественное знание, работа в группах, проект, интерактивное обучение, непрерывное образование.

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNI O‘QITISHISHDA INTERFAOL METODLARDAN SAMARALI FOYDALANISH

Аннотация

Mazkur maqolada ijtimoiy-gumanitar fanlarni o‘qitishishda interfaol metodlardan samarali foydalanishning o‘ziga xos xususiyatlari falsafiy tahlil etilgan. Interfaol ta’limni amalga oshirishning muhim vositasi - interfaol o‘qitish metodlaridir. Interfaol o‘qitish metodlarining ijtimoiy fanlarni o‘qitishida o‘quvchilardan axborotlarni o‘zlashtirish jarayonidagi faollik, ijodkorlik, mustaqillikni shakllantiribgina qolmay, o‘qitish maqsadlarining to‘laqonli amalga oshirishiga yordam berishi ilmiy tadqiq etilgan. O‘qituvchi ta’lim jarayonida pedagogik mahorat bilan interfaol ta’lim metodlarini samarali qo‘llay olishi tufayli talabalarning qobiliyatlarini rivojlantirish va mustaqil fikrlashini vujudga keltiribgina qolmay, vatanga muhabbat hisini ham uyg‘otadi.

Kalit so‘zlar: Inson qadri, adolat, milliy iqtisodiyot, vatanparvarlik, ijtimoiy fanlar, guruxlarda ishlash, loyixa, interfaol ta’lim, uzluksiz ta’lim.

Kirish. Mamlakatimizda ta’lim tizimida boshlangan islohotlar talaba va o‘qituvchilarning ham o‘z ustida ishlashga, izlanishga, ilmiy-ijodiy faoliyatga undayotgani barchamizni quvontiradi. Biroq hali bajarishimiz kerak bo‘lgan vazifalar etarli ekanligini O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 28 yanvar 2022 yildagi PF-60 son “2022 – 2026 yillarga mo‘ljallangan yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risidagi farmonida ko‘rsatilgan bir qator quyidagi ustuvor vazifalar mazmunidan ham bilishimiz mumkin:

1. Inson qadri yuksaltirish va erkin fuqarolik jamiyatini yanada rivojlantirish orqali xalqparvar davlat barpo etish.

2. Mamlakatimizda adolat va qonun ustuvorligi tamoyillarini taraqqiyotning eng asosiy va zarur shartiga aylantirish.

3. Milliy iqtisodiyotni jadal rivojlantirish va yuqori o‘sish sur‘atlarini ta’minlash.

4. Adolatli ijtimoiy siyosat yuritish, inson kapitalini rivojlantirish.

5. Ma’naviy taraqqiyotni ta’minlash va sohani yangi bosqichga olib chiqish.

6. Milliy manfaatlardan kelib chiqqan holda umumbashariy muammolarga yondashish.

7. Mamlakatimiz xavfsizligi va mudofaa salohiyatini kuchaytirish, ochiq, pragmatik va faol tashqi siyosat olib borish [1]. Manashu belgilangan vazifalarning birortasi yo‘qki, uni ijtimoiy-gumanitar fanlarning ro‘li va inson dunyoqarashisiz bajarish mumkin bo‘lsa. Demak, Inson qadri, inson qadri ko‘tarishga qaratilgan chora-tadbirlar avvalo ijtimoiy - gumanitar fanlarning qanday o‘qitilishi bilan chambarchas bog‘liqdir.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. “Bizda uzoq yillar davomida ijtimoiy fanlarga nisbatan birtomonlama texнократik yondoshuv, bu boradagi masalalarga ajabtovur bir - o‘gay qarash shakllanib qolgan. Ayni paytda, afsus bilan qayd etish mumkinki, haligacha uzluksiz ta’lim bosqichlarida, ayniqsa oliy ta’limda ijtimoiy fanlarni qancha hajmda va qanday yo‘nalishlarda, qay bir shaklda va qanday mazmunda o‘qitish va o‘rgatish bo‘yicha yaxlit konseptsiya yo‘q” [2]. Davlat rahbarimiz ijtimoiy - gumanitar fanlarni o‘qitish tizimiga nisbatan bildigan fikrlari bejizga emas. Haq so‘z ijtimoiy fanlarni kamsitishlar, cheklovlar, me‘yor va dasturlarning bir-biriga mos tushmasligi fanni o‘qitishda ta’lim sifatining oqsashiga va professor- o‘qituvchilarning ma’suliyatsizligiga sabab bo‘ldi. Mazkur maqola orqali ijtimoiy fanlarni o‘qitishning samarali metodlari bilan yoshlar dunyoqarashini teranlashtirish, vatanparvarlikni shakllantirishga erishish imkonligi tadqiq etildi. Eng muhimi, interfaol

metodlarni qo'llash orqali o'qituvchi talabalarining aniq ta'limiy maqsadga erishish yo'lida o'zaro xamkorlikka asoslangan xarakterlarini tashkil etish, yo'naltirish, boshqarish, nazorat va tahlil qilish orqali holis baholash imkoniyatini qo'lga kiritadi.

Interfaol ta'lim asosini interfaol metodlar tashkil etadi. "Ta'lim jarayonida talabalar hamda o'qituvchi o'rtasida hamkorlikni qaror toptirish, faollikni oshirish ta'lim oluvchilar tomonidan bilimlarni samarali o'zlashtirish, ularda shaxsiy sifatlarini rivojlantirishga xizmat qiladigan metodlar interfaol metodlar sanaladi"[3]. Professor- o'qituvchilarning asosiy vazifasi qaysi interfaol metodni qaysi mavzuda, qaysi darsda ya'ni ma'ruzadami yoki seminarda qo'llash mumkinligini ilg'ab olishi maqsadga muvofiq. "Talabalar darslarni o'tkazishning eng samarali turlari innovatsion turdagi amaliy mashg'ulotlar (munozaralar, treninglar, o'yin vaziyatlari, rollarni o'ynash va boshqalar), ijodiy vazifalar (mustaqil tadqiqotlar, insholar), "davra suhbat" usuli, ya'ni interaktiv usullar. Shu bilan birga, aksariyat hollarda, so'rov natijalariga ko'ra, monolog ma'ruzalari yoki talabalar passiv rol o'ynaydigan an'anaviy turdagi darslar qo'llaniladi"[4].

Ta'limga turli xil interaktiv shakllar mavjud :

- "davra suhbat" usuli;
- bahslar;
- aqliy hujum;
- biznes va rol o'ynash o'yinlari;
- case-study (muayyan vaziyatlarni tahlil qilish, vaziyatni tahlil qilish);

- treninglar, mahorat darslari
- guruhlarda ishlash
- loyixalar.[5].

"Ular talabalarda kasbiy bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish va mustahkamlash uchun sharoit yaratadi, kelajakdagi mutaxassisning kasbiy fazilatlarini rivojlantirishga hissa qo'shadi. O'qituvchilar tomonidan o'quv jarayonida innovatsion usullardan foydalanish turli fanlarni o'qitishda stereotiplarni engishga, kasbiy vaziyatlarga yangi yondashuvlarni ishlab chiqishga, talabalarining kreativ va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi [6].

Tadqiqot metodologiyasi. Talabalarining deyarli 80 foizida o'qishga bo'lgan qiziqishni yangi o'qitish usullarini joriy etish bilan ularning muvaffaqiyatlariga bo'lgan ishonchini oshirishi mumkin. Yuqoridagi fikrlardan kelib chiqqan holda "Yangi O'zbekistonda" kreativ fikrlaydigan, har tomonlama barkamol shaxsni tarbiyalash va shakllantirish andozasi ishlab chiqildi. Zero, komil inson tarbiyasi respublikamizda jahonning taraqqiy etgan mamlakatlari darajasiga ko'rsatishga xizmat qiluvchi bosh mezondir. Shu bilan bir qatorda, bo'lajak mutaxassislar orasida ijodiy muhit, muayyan ma'naviy ruhiy holat, tashkiliy, metodik, psixologik chora-tadbirlar qo'llashga ham alohida e'tibor qaratish lozim. Bunday chora-tadbirlarni amalga oshirmasdan turib, talabalaridagi ijodkorlikni rivojlantirish, ularni yetuk mutaxassis sifatida tayyorlash imkonsizdir. Muvaffaqiyatli ijodiy muhitiga talabalar tomonidan yangiliklarni faol o'zlashtirish va o'z faoliyatiga tatbiq etishga o'rgatish imkonini beradi. Bu esa ularning kelgusidagi faoliyatlarida bir xillikdan voz kechishlariga ko'maklashadi.

Interfaol ta'lim jarayonida o'qituvchi o'quv faoliyatining faol tashkilotchisi bo'lib, o'quvchi bu faoliyatning sub'ekti sifatida namoyon bo'ladi. Bunda o'qitishning maqsad va vazifalari, uning mazmuni va kutilayotgan natijalar bevosita ta'lim oluvchining individual imkoniyatlari doirasida belgilanadi va shunga moslashtiriladi. Interfaol ta'limni amalga oshirishning muhim vositasi - interfaol o'qitish metodlaridir. Interfaol o'qitish metodlari o'quvchilardan axborotlarni o'zlashtirish jarayonidagi faollik, ijodkorlik, mustaqillikni shakllantiribgina qolmay, o'qitish maqsadlarining to'laqonli amalga oshirishiga yordam beradi. Bular o'rganuvchidan faol fikrlashni talab etadi, u dalillarni tahlil qiladi, ob'ektlarning kelib chiqishini o'rganadi. Bu texnologiyaning tayanch tushunchasi turli murakkablik darajasidagi muammoli topshiriqlarda o'z ifodasini topadi, ularni yechish orqali o'quvchi yangi bilimlar va faoliyat usullarini egallaydi, natijada unda ijodiy layoqat: mahsuldor tafakkur, tasavvur, bilish motivatsiyasi,

intellektual tuyg'u shakllanadi. Rivojlantiruvchi ta'lim texnologiyalari tarkibida taqdim etiluvchi sinkveyn, "Beshinchisi ortiqcha", "Charxpalak", BBB ("Bilaman, bilishni xohlayman, bilib oldim"), "Bumerang", "Muloqot treningi", "Blis-o'yin", "Zanjir", "Munozara", "Guruhlarda ishlash", "Taqdimot" kabi interfaol usullar va kichik texnologiyalarni darsning maqsadidan kelib chiqqan holda loyihalashtirib qo'llash dars sifatini oshirishda katta ahamiyatga ega.

Tahlil va natijalar. Pedagogik faoliyat va tajriba asosida ijtimoiy - gumanitar fanlarni o'zlashtirishda seminar darslarini olib borishda loyiha metodi - ijodiy va shaxsga yo'naltirilgan jamoaviy xarakterga ega avvalo talabalar guruxlarga ajratiladi. Guruxlar shunday tanlanishi kerakki, yigit-qizlar, faol va passiv talabalar aralash bo'lsin. Gurux a'zolarining takliflari bilan liderlar tanlab olinadi. Kelgusi darsning mavzusi uyga vazifa sifatida beriladi. Loyiha doirasida bajariladigan vazifa uchun guruhning barcha a'zolari birdek mas'ul hisoblanadi. Bunda jamoaviy ish o'rganuvchilarning faol muloqotiga asoslanadi. Loyiha mavzusi tavsiya etilgan mustaqil ta'lim mavzularidan yoki kafedraning ma'naviy- ma'rifiy tadbirlar rejasidagi mavzulardan bo'lishi ham mumkin. Mavzuni tanlashda uy vazifasi mavzularidan talabalar yoshi, bilim darajasi, imkoniyatlari, qiziqishlari e'tiborga olinishi lozim. Loyiha natijasida amaliy ahamiyatga ega bo'lgan ma'naviy - ma'rifiy tadbir tayyorlash mumkin. Loyiha quyidagi bir necha bosqichlarda amalga oshiriladi: loyiha mavzusini tanlash; guruhlarni shakllantirish; loyiha ustida ishlash rejasini tuzish; muddatlarni belgilash; vazifalarni taqsimlash va bajarish; guruhda bajarilgan ishlarni muhokama qilish, natijalarni aniqlash, jamlash va taqdimot, o'yin, tadbir shaklida loyihani taqdim etish, uni baholash kabilar. Loyiha ustida ishlash talabalaridan mustaqil fikrlash, ijodkorlik va hamkorlikda ishlashni talab etadi. Bunda o'qituvchining vazifasi: talabalarni loyiha texnologiyasi asosida ishlashga tayyorlash; mavzularni tanlash; ishni rejalashtirish va uning ustida ishlash jarayonida maslahatlar berish hamda yo'naltirish kabilardan iborat. Loyihaviy ta'lim texnologiyalarini tashkil etishda qo'yiladigan muhim talablardan biri ortiqcha kuch sarf etmay, qisqa vaqt ichida yuksak natijalarga erishishdan iborat. Qisqa vaqt ichida muayyan nazariy bilimlarni talabalarga yetkazib berish, ularda ma'lum faoliyat yuzasidan ko'nikma va malakalarni hosil qilish, shuningdek, talabalar faoliyatini nazorat qilish, ular tomondan egallangan bilim, ko'nikma hamda malakalar darajasini baholash, talabada seminar mashg'ulotga qiziqishni uyg'otish o'qituvchidan yuksak pedagogik mahorat hamda ta'lim jarayoniga nisbatan yangicha yondashuvni talab etadi. Fikrimizning dalili sifatida, talabalarda ijodiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan pedagogik tizimni vujudga keltirishda quyidagilarga e'tibor qaratish lozim:

- talabalarda ijodiy fikrlash ko'nikmasini rivojlantirish orqali davlat dasturlari mazmuniga olib kiriladi;
- talabalarining ijodiy fikrlashiga qo'yilgan talablarni aniqlash natijasida mamlakat kelajagiga xizmat qiladigan ilmiy tadqiqotga salohiyatli yoshlar tanlab olinadi;
- talabalarda ijodiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish jarayonini o'ziga xos texnologik jihatlari takomillashtiriladi.

Uzluksiz ta'limni gumanitarlashtirish, ijtimoiy - gumanitar fanlarning o'qitish jarayonini takomillashtirish, gumanitar sohada olib borilayotgan tadqiqot ishlarining samaradorligini oshirish zarur. Nazariy jihatdan ilmiy asoslangan g'oyalarni realizatsiya qilish ilm - fan va ijtimoiy hayot o'rtasidagi integratsiyani ta'minlashga xizmat qiladi. Sir emaski, uzoq vaqt davomida nazariyani amaliyotdan uzilib qolganligi bois qabul qilingan turli konsepsiyalar, unda ilgari surilgan g'oya va tamoyillar asosida yagona g'oya atrofida barchani birdek birlashtirish birmuncha murakkab jarayonga aylandi. Bu esa ijtimoiy - gumanitar fanlarning bugungi kundagi ahamiyatini oshirib, hali qilinishi kerak bo'lgan ishlarning ko'pligini ko'rsatadi. Keltirilgan ta'lim texnologiyasi ijtimoiy - gumanitar fanlarni o'qitishda samarali metod sifatida tanlanib, ishlanma sifatida tavsiya etildi.

Xulosa va takliflar. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev tomonidan 2024 yilning - Yoshlar va biznesni qo'llab - quvvatlash yili, deb nomlanishi zamirida ham

katta ma'no bor, albatta. Aslida ham inson bu yorug' olamning eng oliy mavjudoti, eng oliy qadriyat ekanligi barcha dinlarda ham, fanlarda ham bot-bot takrorlanib keladi. Biroq unga amal qilish masalasida bugun olimlar ham, odamlar ham o'jizdek. Inson qadri nimada namoyon bo'ladi?, Inson qachon qadrli mavjudot sifatida e'tirof etiladi? Inson qadri avvalo uning ongli mavjudot ekanligi, ilm-tafakkuri, iymon-e'tiqodi, go'zallikni yarata olishi, ezgulik urug'ini sochishi, mehr-oqibatni namoyon eta olishi, qablarni kaba deb bilishi kabilar bilan qadrlidir. Agar masalaga yanada jiddiroq yondoshadigan bo'lsak, insonni qadrlaydigan sifat va fazilatlar qanday shakllantiriladi, ularni kim va qachon, qanday usullarda o'rgatadi? Bularning javobini biz bevosita ilm-fan, ta'lim tarbiyadan topamiz. Aynan insonning ma'naviy kamolini, insoniy qadr-qimmatini shakllantiradigan fanlar bu - ijtimoiy-gumanitar fanlardir. Ijtimoiy-gumanitar fanlarni o'qitishda yuzaga kelayotgan muammolar inson qadri

yo'qolishiga, jamiyatdagi beqarorliklarni yuzaga kelishiga, insonlardagi loqaydlik, sovuqqonlik, ma'suliyatsizlik kayfiyatini yuzaga kelishiga sabab bo'lmoqda.

O'qituvchi ta'lim jarayonida pedagogik mahorat bilan interfaol ta'lim metodlarini samarali qo'llay olishi tufayli talabalarining qobiliyatlarini rivojlantirish, mustaqil fikrlash, ilmiy va mazmunli suhbat olib borish, tengdoshlari bilan ishlash, ularning fikrlarini tinglash va tushunish, tanqidiy fikrlash, muqobil takliflarni ilgari surish, fikr-mulohazalarini erkin bayon qilish, nuqtai nazarlarini himoya qilish, muammoning yechimini topishga intilish, murakkab vaziyatlardan chiqqa olish kabi sifatlarini shakllantirishga muvaffaq bo'ladi. Yuqorida keltirgan fikrlar asosida shunday xulosaga kelish mumkinki, bunday mutaxassislar jamiyatning barcha jabhalarida samarali faoliyat bilan xizmat qilish ko'nikmasiga ega bo'ladi.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 28.01.2022 yildagi PF-60-son.
2. Шавкат Мирзиёев. Янги Ўзбекистон стратегияси –Т, 2021. –Б.228.
3. Педагогика: 1000 та саволга 1000 та жавоб / Методик қўлланма. У.И.Иноят. Н.А.Муслимов, М.Усмонбоева, Д.Иноғомова. - Тошкент: Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, 2018. _ 140-141-бетлар.
4. Ишмухамедов Р., Абдукодиров А., Пардаев А. Таълимда инновацион технологиялар. / Таълим муассасалари педагог-ўқитувчилари учун қўлланма. – Т.: «Истеъдод», 2008. –180-б.
5. Йўлдошев Ж., Йўлдошева Ф., Йўлдошева Г. Интерфаол таълим сифат кафолати. – Т.: «Фан», 2008. -81-б.
6. Трофименко Анна Сергеевна. Инновационные методы обучения в высшем образовании. Статья опубликована в №13(сентябрь)2014. <https://sci-article.ru/verxx.php?i=12>